

Ціпотан Юрій Павлович,
заступник начальника відділу НАБУ,
аспірант кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ, м.
Київ, Україна

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ: ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Світова співдружність розглядає корупцію на сучасному етапі як одну із найбільших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальній справедливості. Загальновизнано також, що вона заважає економічному розвитку та становить реальну загрозу моральним устоям суспільства. Над вирішенням цієї проблеми працюють ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі (ОБСЄ), інші міжнародні організації [1, с. 161].

У документах ООН з міжнародної боротьби з корупцією це явище трактується як зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях [2].

У статті 6 Американської конвенції проти корупції визначено, що актами корупції є: спроба отримання або пряме чи опосередковане отримання урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи чи організації в обмін на будь-яку дію або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій; пропозиція або пряме чи опосередковане надання урядовому чиновникові або особі, які здійснюють публічні функції, предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи чи організації в обмін на будь-яку дію або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій; будь-яка дія або бездіяльність під час виконання своїх обов'язків урядовим чиновником або особою, які здійснюють публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або іншої сторони; шахрайське використання або приховування майна, отриманого внаслідок вчинення одного з актів, на який було посилання у цій статті; участь як основного виконавця, співучасника, підмовника, посібника або співучасника після скоєння, або у будь-який інший спосіб, у скоєнні або замаху на скоєння, також у пособництві або

зговорі з метою скоєння одного з актів, на який було посилання у цій статті». [3].

Оцінюючи рівень корупції в світі, можна говорити про умовну градацію всіх країн на дві великі категорії: країни, які успішно справляються з проблемою корупції, та країни для яких корупція – нерозв’язна складність. Жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції [4, с. 333-335].

Проведений нами аналіз наукових джерел та законодавства держав Європи щодо кримінальної відповідальності за діяння, які пов’язані з виконанням службових обов’язків судді дає змогу виокремити наступні групи:

– держави, кримінальне законодавство яких узагалі не містить складів злочинів, спеціальним суб’єктом яких є суддя, пов’язаних із виконанням ним службових обов’язків – Англія, Ірландія, Кіпр, Андорра, Італія, Ліхтенштейн, Норвегія, Португалія, Румунія, Словенія, Швеція, Грузія, Литва, Польща, Словаччина, Австрія, Сан-Марино;

– держави, кримінальне законодавство яких містить лише склади злочинів, спеціальним суб’єктом яких є суддя, пов’язані з одержанням неправомірної вигоди (хабара) – Албанія, Нідерланди, Швейцарія, Туреччина, Франція, Німеччина, Вірменія, Сербія, Латвія;

– держави, кримінальне законодавство яких містить лише склади злочинів, спеціальним суб’єктом яких є суддя, пов’язані з виконанням службових обов’язків судді: Латвія (фальсифікація чи приховування доказів), Туреччина (недбалість чи неналежне виконання обов’язків, зокрема зволікання з їх виконанням), Франція, Німеччина, Мальта, Іспанія, Бельгія, Люксембург (відмова в правосудді).

Поступ України у боротьбі з корупцією свідчить про збільшення ефективності роботи антикорупційних органів. Це зокрема відзначають міжнародні організації. За Індексом сприйняття корупції від Transparency International у 2023 році Україна показала одну з найкращих динамік у світі, піднявшись зі 116-го на 104 місце. Це найкращий показник за час існування рейтингу [5].

Статистичні дані за останні роки свідчать про зростання кількості проваджень щодо корупційних та пов’язаних з корупцією кримінальних правопорушень відкритих Національним антикорупційним бюро України стосовно судів: 2016р. – 26; 2017р. – 19; 2018р. – 32; 2019р. – 39; 2020р. – 42; 2021р. – 49; 2022р. – 18; 2023р. – 27. За перший квартал 2024 року кількість осіб, яким повідомлено про підозру – 3; кількість осіб, стосовно яких складено

обвинувальний акт – 5; кількість осіб, стосовно яких набув чинності обвинувальний вирок – 3.

Розглянемо окремі приклади викриття корупційних діянь у судовій системі України та деяких закордонних країн.

Наприкінці 2023 року НАБУ і САП викрили на отриманні неправомірної вигоди цілу низку працівників судової гілки влади: одержанням 35 тис. дол. США неправомірної вигоди відзначився квартет суддів Київського апеляційного суду; в.о. голови Комінтернівського райсуду Одещини детективи викрили «на гарячому» при одержанні майже 50 тис. грн за ухвалення рішень на користь особи; суддя Броварського міськрайонного суду, який вимагав 4 тис. дол. США від представника однієї зі сторін у цивільній справі за ухвалення рішення в її інтересах; суддя Приморського райсуду Одеси разом з адвокатом прохав 2000 доларів у військовослужбовця за начебто сприяння в ухваленні необхідного рішення його колегою [6].

В свій час співробітники Регіонального управління Центральної антикорупційної служби в Жешуві затримали колишнього суддю Окружного суду в Перемишлі, підозрюваного в отриманні фінансової вигоди. Заходи були проведені після того, як Дисциплінарна палата Верховного Суду розглянула скаргу на постанову Апеляційного суду у Варшаві щодо згоди на затримання судді та взяття його під варту [7].

Так, в лютому 2019 року Служба спеціальних розслідувань (STT) і Генеральна прокуратура Литовської Республіки проводили досудове розслідування хабарництва в великих розмірах, торгівлі впливом і зловживання повноваженнями в судовій системі Литви. Внаслідок зазначених дій були призупинені повноваження та знята недоторканність 8 суддів: Усі судді мали великий стаж роботи 24–37 років [8].

В 2015 році під час придушення корупції в Румунії чотири судді були засуджені до тюремного ув'язнення за отримання хабарів від медіа-магната Дана Адамеску, який також отримав тюремне ув'язнення. Апеляційний суд Бухареста засудив одного зі суддів до 22 років ув'язнення за отримання хабара за винесення сприятливих рішень у справах, пов'язаних з Даном Адамеску. Це був один із найсуворіших вироків, коли-небудь винесених у справі про корупцію в Румунії. Ще трьох суддів також засудили до менших термінів ув'язнення [9].

Отже, корумпованість судової влади наразі є актуальним питанням, оскільки поширює в інститутах судової влади практику неправосудного вирішення судових справ. Дані корупційні кримінальні правопорушення вчинені суддями характеризуються

складністю їх розслідування, а в Єдиному державному реєстрі судових рішень вироби за вказаною категорією справ є нечисленими.

Відмітимо, що серед корупційних злочинів найбільш характерними корупційними злочинами вчиненими суддями в Україні є прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірно вигоди службовою особою, (ст.368 КК України), незаконне збагачення (ст.368-5 КК України) пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоді службовій особі (ст.369 КК України) чи зловживання впливом (ст.369-2 КК України).

Список використаних джерел

1. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

2. Практичні заходи боротьби з корупцією, підготовлені Економічною та Соціальною Радами Секретаріату ООН: матеріали восьмого Конгресу ООН з попередження злочинності та поведження із правопорушниками. Гавана, Куба, 27 серпня 7 вересня 1990. ООН, Нью-Йорк, 1991.

3. Американська конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 року. *Антикорупційні розслідування та стратегія попередження корупції*: матеріали міжнародного семінару (Київ, 15–16 травня 2002 року). Київ, 2002. С. 71–75

4. Швалюк Ю., Казьмірчук О, Пітько А. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії корупції. *Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції*: тези I Веукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 жовтня 2021 року). Хмельницький: Вид-во: НАДПСУ, 2021. 370 с.

5. Індекс сприйняття корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/cpi/>.

6. Звіт про роботу НАБУ за II півріччя 2023 року. URL: <https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47192/zvit2023p.pdf>

7. Центральне антикорупційне бюро: польський досвід протидії корупції. URL: <https://cba.gov.pl/en/news/644,A-former-judge-detained-by-the-CBA.html>

8. More than 20 arrested in large-scale corruption case of the Lithuanian judiciary. URL: <https://thesun.my/world/judges-lawyers-detained-in-lithuania-corruption-probe-KF564628>

9. Румунія ув'язнила чотирьох суддів і магната за корупцію. URL: <https://balkaninsight.com/2015/02/03/new-big-names-go-behind-bars-in-romanian-corruption-case/>